

ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA

Arhiv Doc. Krajine B. Luka

ABK - 209-MG-III/129

JANKOVIĆ Ing. MILAN

SJEĆANJE NA PROŠČOST BANJE LUKE

L e g e n d a :

- Sjećanje na Banju Luku u vrijeme austrougarske uprave i stare Jugoslavije do 1924. godine;
- 20 stranica mašinom kucanog teksta notiranog u ABK;
- Sjećanja notirana u vremenu od 26. novembra 1974. godine do 3. februara 1975. godine;
- Sjećanja autorizirana.-

M I L A N J A N K O V I Ć

Tadija Odić bio mi je školski drug u Velikoj realci u Banjoj Luci, ali ne u istom odjeljenju i razredu jer je bio nešto mlađi od mene. Stanovali smo u istoj ulici, koju su i tada i kasnije zvali Ciganluk. Ne sjećam se kako se nekada zvala, ali je kasnije dobila ime Novice Cerovića. On je stanovao na desnoj, a ja na lijevoj strani ulice, gledajući iz pravca ulice fra Grge Martića. Njegova kuća bila je bliže početku ulice, dok smo mi stanovali negdje u sredini kod gospodje Fogl.

Često smo zajedno išli u školu i iz škole se vraćali. Bio je veoma mlo, veoma ljubazan, dobro vaspitan i skroman. U učenju se nije isticao i spadao je u prosječno dobre djake. U takve djake spadao sam i ja i mnogi drugi, a takvi su bili nosioci društvenog rada u školi. Koliko se sjećam, Tadijin otac je bio neki zanatlija.

U Velikoj realci uključio sam se u rad školskog trezvenjačkog i literarnog društva. I u jednom i u drugom plaćala se članarina, ali je ona bila simbolična. U literarnom društvu čitao sam svoje radove, mahom pjesme. Što se tiče mojih pjesama, u kritičkim osvrtima na sastancima data je ocjena da oponašam Nazora iz njegove zbirke "Hrvatski kraljevi". Na sastancima mahom su se čitali vlastiti radovi ili držala predavanja o književnicima.

Sastajali smo se najmanje jednom mjesečno. Sastanci su se održavali u zgradi škole u prvoj prostoriji na ulazu s lijeve strane. Protektori su bili profesori Maraković i Ilija Mihić.

Aktivni članovi literarnog društva bili su Stanko Kliska (kasnije prof. Tehničkog fakulteta u Beogradu), Franjo Manda, Bogdan Jarakula, Rešid Kurtagić (kasnije advokat) i

mnogi drugi. Ovi koje sam pomenuo bili su u literarnom društvu veoma aktivni članovi. I predavanja o književnicima bila su zaista kvalitetna.

Društvo trezvenosti bilo je također veoma aktivno. Osnivač i protektor društva bio je dr Vaso Glušac. Osnovano je, mislim, 1910. godine. Sastancima društva veoma je često i Glušac prisustvovao. Tada sam zavolio pokret trezvenosti i bio sam aktivan u Društvu trezvenosti i između dva rata. Ne sjećam se ko je bio predsjednik, ali se sjećam nekih članova: Stanko Kliska, Dušan Kandić, Gojko Todić, Muharem Lepošetović i mnogi drugi. Muslimana je u društvu trezvenosti bilo jako mnogo. Nisam siguran, ali su i vjerski razlozi na ovo uticali obzirom na stav islama prema alkoholu.

Kada sam se upisao u Veliku realku, tajno djačko društvo "Njegoš" već je prestalo sa radom. Koliko je meni poznato u njemu su bili: moj brat Ljubo Janković, Svetozar Nedimović, Trivun Radovanović (poginuo u Albaniji u srpskoj vojsci) i mnogi drugi.

Djelomično mi je poznat rad tajnog djačkog društva "Sloboda", a o ovom radu daleko više može da kaže moj brat Ljubo Janković. U našoj kući Ljubo je držao pod svojim imenom biblioteku "Slobode", a da niko nije ni naslućivao da se pod nazivom "Iz ~~biblioteka~~ Ljube Jankovića" krije biblioteka tajnog djačkog društva srpske omladine. Klub, odnosno društvo konstituisano je bilo na nacionalnoj osnovi s ciljem očuvanja nacionalne svijesti protiv pokušaja austro-ugarskih vlasti da je uguše. Društvo je radilo konspirativno, a učenici su tajnu strogo čuvali. Primali su se samo oni u koje se moglo pouzdati.

Kad sam se upisao u peti razred Velike realke pristupio mi je moj brat Veljko (1893-1967) i rekao: "Primljen si u tajno srpsko društvo "Sloboda". Bićeš knjižničar!" Za postojanje tog društva nisam znao, ali sam nešto naslućivao. Razumije se, bio sam ponosan što su me primili. Tek tada sam saznao da je biblioteka u našoj kući vlasništvo društva.

U društvo primani su samo učenici viših razreda. Redovno smo se sastajali u Srpskoj osnovnoj školi kod današnjeg kina "Kozara". Sastanci su održavani u učionici sa

desne strane prema kući Milanovića. Kada sam ja bio primljen, predsjednik društva je bio Vladimir Djukić (1911. godine), tada maturant. Poslije njega bio je predsjednik Veljko Mađžarac (1913-1914). Potpredsjednik je bio, koliko se sjećam, Vaso Gajić, kasnije direktor Učiteljske škole u Banjoj Luci.

Upravu su sačinjavali: predsjednik, potpredsjednik, blagajnik i knjižničar. Društvo je imalo u moje vrijeme preko trideset aktivnih članova.

Skoro na svakom sastanku neko je držao predavanje. Sjećam se da nam je držao predavanje i Jovan Zubović, koji je tada već bio student. Članovi "Slobode" koji su otišli na studij inače nisu prekidali vezu sa društvom. Sjećam se da su bili članovi: Gojko Todić, Dušan Kandić, Stanko Kliska, Joso Stefanović, Dušan Bijelić, Bogdan Jarakula, braća Božo i Djordje Pantić, Joco Zelenika, Muhamed Muftić i drugi. Muhamed Muftić deklarirao se kao Srbin i kao takav primljen je u članstvo.

Kada je u Travniku održan sudski proces protiv učenika Velike realke u Banjoj Luci, optuženih za pripadnost tajnom revolucionarnom društvu "Jugoslavija", u toku pretresa je Muhamed Muftić pominjao tajno društvo Srba. Nije pominjao društvo "Sloboda" pa su članovi sudskog senata, sudskog vijeća, to poistovjetili sa "Jugoslavijom". Muhamed Muftić bio je prilično uplašen pa je to slučajno rekao, pa je sreća bila što niko na taj momenat u izjavi nije obraćao pažnju. Strogo se pazilo da se u toku rasprave nigdje ne pominje "Sloboda".

Na jednom sastanku 1914. godine govorili smo o nabavci revolvera pod uticajem "Mlade Bosne". Međutim, nabavka oružja nije bila izvršena.

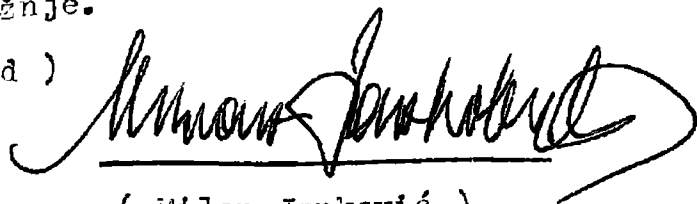
Članovi "Slobode" bili su istovremeno i veoma aktivni članovi Sokola. Javno nas nije niko pomagao, ali su nas potajno podržavali jer su za postojanje društva znali ili naslućivali profesori dr. Vaso Glušac, Samardžić, Mihalčić i Pero Popović.

Na predavanjima u društvu "Sloboda" nisu bila zastupljena samo književna, već i iz raznih drugih oblasti.

Tematika je bila raznovrsna. Teme predavanja i razgovora bile su od političkih do zdravstvenih, prosvjetnih i kulturnih. Posebno se često govorilo o Petru Kočiću, Vasi Pelagiću i srpskim književnicima.

Čitali smo i obradjivali teme iz "Srpskog književnog glasnika" i dječskog lista "Venac". Uzgred pominjem da sam u "Vencu" i ja štampao neke svoje pjesme. Literarnoj tematici posvećivali smo dosta pažnje.

(P r e k i d)

(Milan Janković)

26. novembra 1974. godine
Banja Luka

(Nastavak I.)

Iz moje generacije u Velikoj realci i generacije koju sam bolje poznavao u Oktobarskoj revoluciji učestvovali su Eugen Bürger-Mandrović i Mihajlo Mandić. Mihajlo Mandić se kasnije vratio u domovinu i kasnije radio kao arhitekta u Bihaću. Ubile su ga ustaše 1941. godine.

Objasnio bih svoje hapšenje. Po mene su došli fijakerom jedan viši policijski funkcioner sa bijelim širitom oko kape i gradski knez Balvanović. Izvršili su pretres. Pregledali su sve knjige koje su u kući našli. Sve knjige koje su štampane ćirilicom i koje su štampane u Srbiji posebno su izdvojili i zatim prebacili u fijaker. Tako je stradala knjižnica tajnog djačkog društva "Slobode". Poslije završetka prvog svjetskog rata sve te knjige negdje su bile sklonjene, odnosno više se nisu mogle pronaći.

Mene su uhapsili i sa sobom povel. Moje hapšenje bilo je za majku strahovit udarac. Srozala se na zemlju jer su joj noge otkazale poslušnost. Sjedeći na zemlji rekla im je u lice: "Aj, jadna, šta sam dočekala da mi moji dušmani sudb?". To je spontano rekla, ali policajac i knez Balvanović na te riječi nisu reagirali iako su ih dobro shvatili, kao i njihov politički smisao. Ni tada ni kasnije protiv moje majke nisu ništa preduzimali.

Odvezli su me u zatvor kotarskog suda, koga su inače zvali "seoski zatvor" jer su u njemu bili zatvoreni pretežno ljudi iz sela. U ćeliji su već bili neki od članova djačkih udruženja "Slobode" i "Jugoslavije", a kasnije su doveli pojedinačno i ostale. U ćeliji smo se tako našli: Ahmet Kulenović, Dušan Bijelić, Stanko Kliska, Gojko Dodig, Gojko Todić, Joso Stefanović i još neki. Rešida Kurtagića i Bogdana Jarakulu zatvorili su u Crnu kuću. Kao organizatore njih su od nas izdvojili.

Nakon kraće utučenosti zbog hapšenja u ćeliji smo se ubrzo snašli. Znali smo zbog čega smo uhapšeni. Privikli smo se i u ćeliji počeli zabavljati. Pjevali smo i pjesme i zbijali šale. U zatvoru smo zadržani oko dva mjeseca. Poslije smo pušteni u kućni pritvor. Naime, bilo nam je zabranjeno da izlazimo iz kuća do rasprave u Okružnom sudu.

Pojedinačno smo išli na saslušanje. Istražni sudija bio je neki Kocmut. Sjećam ga se kao veoma zajedljivog i drskog čovjeka. Stalno je sa podsmjehom i ironično govorio o Srbiji i kralju Petru I Karadžordjeviću. Obično je često isticao: "Šta, zar čekate da će vas srpska vojska spasiti?" Međutim, do saslušanja nije došlo brzo poslije našeg hapšenja. Tek poslije nekoliko dana počeli su nas prozivati. Valjda su očekivali da će nas zatvor smekšati?

U iskazima svi smo bili jedinstveni. Bili smo zadovoljni što se uopšte ne pominje tajno djačko društvo "Sloboda", jer bi stav prema nama bio daleko oštriji. Svi smo priznali da smo članovi "Jugoslavije" i da osnivanjem i članstvom nismo mislili ništa loše. Isticali smo da smo htjeli da kroz "Jugoslaviju" razvijamo povezivanje Srba, Hrvata i Muslimana i da nacionalni sastav to povezivanje izražava. Isticali smo da se nacionalno slažemo i da se treba da povežemo jer zajedno živimo.

Istražitelj je u istrazi stalno insistirao da priznamo da je "Jugoslavija" politički djelovala i da je osnovni cilj bio povezivanje sa Srbijom u jednu državu. Mi smo se branili ističući da nam je osnovni cilj bio kolegijalno povezivanje, a da je društvo "Jugoslavija" bilo čisto kulturnog karaktera. Dogovarali smo se da u istrazi ističemo naša nastojanja i naše želje da likvidiramo međjusobnu nacionalnu i vjersku mržnju koju su nam drugi sa strane ubacivali.

Istraga je obuhvatala i insistiranje da govorimo kakav je politički uticaj na nas vršio nastavni kadar Velike realke. Sticao se utisak da su neke profesore željeli da diskreditiraju. Međutim, od nas nisu ništa nepovoljno mogli čuti o našim profesorima. Osim toga, govorili smo istražitelju da profesori uopšte nisu bilo šta nepovoljno govorili o Austrougarskoj i njenim interesima. Znali smo šta se htjelo i mi smo branili profesore, iako smo dobro znali da je većina antiaustrijski orijentisana, što su čak i otvoreno iskazivali, a da i ne govorim da je taj njihov stav provejavao kroz predavanja. Među njima naročito su politički bili aktivni profesori Velike realke: Pero Popović, Ilija Mihić, Todor Samardžić, Stjepan Pavičić, Franjo Violić, dr Kosta Krsmanović

i drugi. Ovaj poslednji bio je predsjednik društva "Prosvjete" u Sarajevu prije nego što je došao u Banju Luku. Sjećam se njegovog velikog zlatnog prstena cara Franje Josipa (koji je dobio sa zvanjem viteza ili kao odličan učenik kroz sve vrijeme svog školovanja). Kosta je bio direktor škole i svi smo ga veoma poštovali.

Glavna rasprava održana je u Okružnom sudu. Svi optuženi bili su prisutni. Doveden je i Lazo Djukić u robijaškom odijelu i sa lancima na ~~rukama~~ *nogama*.

Branili su nas advokati dr. Dušan Ivanišević, Dervald i, mislim, Soukal. Najbolju odbranu dao je dr. Ivanišević. Prije glavnog pretresa on nam je rekao da ništa ne priznajemo što bi nas moglo teretiti. Naglasio je da uopšte ne pominjemo politiku.

Sjećam se kako je Dervald u odbrani rekao: "Ovu djecu treba kazniti! Ali, ne ovdje, već u školi i to zbog toga što su držali sastanke bez odobrenja škole!"

Profes u Banjoj Luci bio je završen osudom Bogdana Jarakule i Rešida Kurtagića na po godinu dana zatvora. Mi ostali bili smo oslobođeni.

Budući da Zemaljska vlada nije bila zadovoljna presudom, u ljeto 1915. godine bila je zakazana nova rasprava. Prebacivanje sudjenja u Travnik imalo je za cilj da nas odvoje od banjalučke sredine i da se izuzmu i raniji advokati i Okružni sud u Banjoj Luci. Izgleda da je sud u Travniku, u dosta klerikalnoj sredini, dobio čak i sugestije da moramo biti osudjeni.

Na raspravu u Travnik pošli smo iz Banje Luke zaprežnim kolima koja nam je stavio na raspolaganje trgovac Savo Milanović. Krenuli smo izjutra. U Jajcu smo seli u voz za Travnik. Išli smo sami bez pratnje. Na sudjenje su pošli svi izuzev onih koji su u međuvremenu bili mobilisani u austrougarsku vojsku. Naprimjer, Eugen Birger-Mandrović tada je već bio u vojsci, a tako i neki drugi.

U Travniku su nas branili drugi advokati, oni koje je Okružni sud u Travniku odredio. Ovi advokati prije sudjenja sa nama nisu posebno razgovarali. Za našu odbranu koristili su sudski materijal sa sudjenja u Banjoj Luci.

Čokoloverović

Izvanredno nas je branio advokat ~~dr Subašić~~, najbolje što je mogao. Ipak smo bili osudjeni na vremenske kazne. Jedna ovakva kazna austrijskim vlastima bila je potrebna iz političkih razloga da bi mogla opravdati svoje reakcionarne metode i političku praksu.

Medjutim, dobar dio nije odležao vremensku kaznu jer su mnogi bili poslani u vojsku. Baš ovo dokazuje da je ova naša osuda bila političke prirode. Sama insistiranja na našem kažnjavanju ukazuju da su tražili bilo kakav povod da politički intervenišu.

Mene su mobilisali i po ratnom rasporedu poslali u Lebring, mjesto u Štajerskoj, gdje je bila smještena Druga bosanska regimenta (BH - cvaj). Odredjen sam u IX kompaniju (četu). U istoj jedinici bili su Dušan Kandić, Gojko Dodig, Djuro Mataruga (iz Dubice, koji je ubrzo poginuo na frontu) i drugi.

Inače u Lebringu bilo je dosta Banjalučana. Bilo je i dosta učenika Velike realke u Banjoj Luci iz moje i starijih generacija. Ja, a i mnogi drugi, nastojao sam na sve načine da ne idem na front. U tome sam i uspjevao. Iz razgovora sa kolegama uočio sam da je antiaustrijsko raspoloženje bilo dosta naglašeno. Vojnički krah Austrougarske zatekao me je u Banjoj Luci na odsustvu.

U Banjoj Luci obrazovano je Narodno vijeće. U njemu su bili proto Kecmanović, Hasan beg Džinić, Stevo Moljević i još neki. Medjutim, glavnu riječ imao je advokat Stevo Moljević. Radi obrazovanja reda formirana je Narodna garda. Medjutim, nikakvih nereda nije bilo.

Budući da je bilo prisutno uvjerenje da će možda biti otpora novoj vlasti u selima nastanjenim Hrvatima, jer su neki pretpostavljali da će zbog katoličke Austrougarske vjerski zatucani katolici ostati skloni starom režimu, često su slane patrole u neka sela. Tako smo Kandić i ja bili odredjeni da idemo u katoličko selo Motike, gdje je vjerski uticaj bio naročito jak. Otišli smo u selo i govorili mještanima da sačuvaju mir.

Nismo bili uniformisani. Nosili smo civilna odijela. Bili smo naoružani revolverima. Iz Narodnog vijeća dobili smo kokarde koje smo stavili na kape, odnosno šubare.

Prvu vijest o dolasku srpske vojske donijeli su neki mornari koji su doputovali iz Zagreba. U grupi su naoružani došli na stanicu i pripucavanjem iz oružja izražavali veselje što su se vratili kućama.

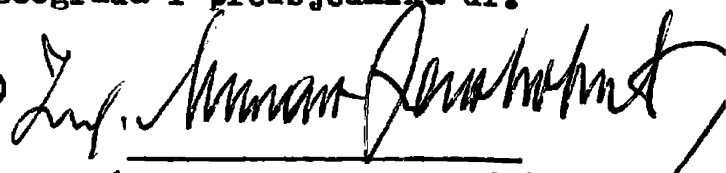
Budući da sam zbog sudjenja i kasnije mobilizacije prekinuo školovanje u Velikoj realci, nastavio sam školovanje da bih se mogao upisati na fakultet. Maturu sam položio u proljeće 1919. godine, a na studij sam otišao u jesen. Želio sam da u Parizu studiram istoriju umjetnosti, a dobio sam stipendiju za agronomiju u Beču. Bilo je to veliko razočarenje. Od Banjalučana u Beč su tada otišli Dušan Kandić i Tomo Župenčić. Nekoliko mjeseci kasnije iz Praga je u Beč došao Dragomir Djurdjević. Hranili smo se u jugoslovenskoj akademskoj menzi. U njoj su se hranili studenti iz cijele države SHS. Postojala je i organizacija studenata iz naše zemlje. S nama se u menzi hranio i Mladen Stojanović, koji je tada studirao u Beču. Znam da je u Beču bilo dosta Slovenaca.

Preko ferija 1920. godine vodio sam u Banjoj Luci skautsku organizaciju. Rad u skautima sve se više razvijao. Nosioći ovog rada osim mene bili su i Dušan Kandić, Predrag Ilić, Jaroslav Mali, Mara Kecmanović, Danica Jovanović i Ljubica Malić. Sjedište je isprva bilo u jednoj učionici zgrade Gimnazije, gdje smo se okupljali na sastanke po odobrenju uprave škole, a 1922. godine dobili smo na korištenje zgradu (gdje je danas kino "Kozara") u kojoj smo imali veliku salu sa binom i dvije sobe. Dobivanje ovakvog velikog prostora za rad bilo je rezultat naše aktivnosti koja se brzo razgranala. Na moju inicijativu, a uz podršku pomenutih drugova i njihovu punu aktivnost, organizaciju skauta brzo smo omasovili.

Kada sam 1922. godine na fakultetu apsolvirao, tražio sam neko namještenje. Dobio sam mjesto nastavnika matematike u Drugoj gimnaziji u Sarajevu. Rad sa skautima u Banjoj Luci nastavili su Kandić i ostali. Pravila i uputstva o radu dobili smo od Saveza iz Beograda i predsjednika dr. Miloša Dj. Popovića.

14. januara 1975. godine
Banja Luka

(Prekid)

(ing. Milan Janković)

(Nastavak II.)

Inače je dr Miloš Dj. Popović bio nosilac skautskog pokreta u Srbiji prije svjetskog rata, a tu je aktivnost nastavio i kasnije. Bio je stomatolog i stanovao je u Krunskoj ulici u blizini kraljevskog dvora. S njim sam se kroz skautsku organizaciju i upoznao. Miloš mi je pričao da kod njega na popravak zuba dolazi i princ Djordje. Uzgred napominjem da mi je prije par godina Gojko Banović rekao da je bila želja princa Djordja da bude sahranjen u manastiru Gornjenici, gdje je nekada njegov otac Petar Mrkonjić predvodio ustanike u Bos. Krajini.

U Sarajevu nastavljam rad u skautskoj organizaciji. Bio sam pomoćnik starješine, profesora Milutina Janjuševića (redom iz Gačka, ubijenog od ustaša 1941. godine, a oženjenog kćerkom Šćepana Grdjića). Janjušević je inače bio veoma energičan čovjek. Kad mu je katolički kateheta u Drugoj gimnaziji pravio smetnje da djaci katolici nedeljom idu na skautske izlete zbog zahtjeva da prisustvuju crkvenoj misi, Janjušević mu je revolverom pripretilo. Kateheta se strahovito uplašio i više nije pravio nikakve smetnje.

U toku ferija školske 1922/23 godine, u ljeto 1923., organizirali smo skautsko logorovanje u Meljinama, ispod manastira Savine, u neposrednoj blizini Herceg Novog. U ovoj grupi skauta bio je i Todor Vujasinović i dosta njegovih kolega iz pravoslavne bogoslovijske škole u Reljevu.

S nama su išle i planinke, koje je vodila učiteljica Gaković. Milutin Janjušević bio je inicijator da idemo u Djenoviće, gdje smo prvi put u životu sjeli u avion. Jedan ruski emigrant koji je pilotirao hidroavionom, prevozao nas je iznad bokokotorskog zaliva.

Sa skautima išli smo na Lovćen. Do Kotora putovali smo brodom, a dalje smo išli pješke. Prenočili smo oko vatre na Ivanovim koritima. Ustali smo u svitanje i popeli se na vrh Štirovnik da bismo posmatrali izlazak sunca. Za sve nas bio je to veličanstven prizor. Iza toga išli smo i na Jezerski vrh. Za vrijeme tog izleta na Lovćen imali smo prilike da vidimo kako seljaci iz jama vade leđ i tovare na ma-

garce da bi prodajom leda u Kotoru i Cetinju obezbjeđivali sredstva za život.

U Sarajevu uključio sam se u rad trezvenjačkog društva. Njegov je predsjednik bio Miloš Djuran. Prethodno sam bio aktivan u trezvenjačkom pokretu u Banjoj Luci.

Trezvenjačko društvo "Pobratimstvo" u Banjoj Luci osnovano je odmah po završetku prvog svjetskog rata, mislim 1919. godine. Trezvenjački pokret propagirali su veoma aktivno i članovi Sokola. Mnogi članovi Sokola bili su istovremeno i članovi trezvenjačkog društva. Inicijator za osnivanje trezvenjačkog društva bio je proto Kecmanović. Osim njega u upravi bili smo Nikola Ilić i ja, a i još neki čijih se imena ne mogu sjetiti. Sastanke smo održavali u prostorijama Srpskog doma, koji se nalazio u dvorištu Hotela "Balkan". Tu je bila i tzv. sokolana, a do glavne ulice prema željezničkoj stanici bila je Srpska škola, nekadašnja Bogoslovija Vase Pelagića. Škola je bila u prizemlju, a gore su bile prostorije namjenjene za stanovanje. U toj zgradi Srpske škole stanovala je učiteljica Sofija Kovačević sa svojim mužem Vidom, sveštenikom. U prizemlju bila je smještena Srpska čitaonica u koju su mogli ulaziti i djaci.

Srpska čitaonica osnovana je 1868. godine, a osnovao ju je Vaso Pelagić. Srpska čitaonica bila je najstarije kulturnoprosvjetno srpsko društvo u Bosni i Hercegovini. Čitaonica je kasnije široko razvila svoj kulturnoprosvjetni rad zahvaljujući aktivnosti i optimalnom zalaganju prote Dušana Kecmanovića. Na njegovu inicijativu došlo je do izgradnje nove zgrade Srpskog doma 1939. godine (zgrada u današnjoj ulici Vase Masleše i prilazu na ulicu Maršala Tita, u čijem se prizemlju nalazi predavnica obuće "Borovo").

Neke sam podatke o toj izgradnji pribilježio. Izgradnja je koštala 1,700.000 dinara. Firma "Bata" dala je za izgradnju 500.000 dinara sa klauzulom ugovora^o korištenja prostora u prizemlju za predavnicu i jednog stana na spratu do 1949. godine. Srpska čitaonica podigla je kredit kod Hipotekarne banke i bila u zaduženju sa 450.000 dinara.

U cijeloj zgradi samo je jedan stan plaćao kiriju. Preostali prostor koristila je Srpska čitaonica. Počasni čla-

novi bili su proto Keomanović i Stevan Čelik. Fond knjiga bio je veoma raznolik, a brojčano je iznosio nešto preko 18.000 ne računajući brojne časopise i novine na koje je čitaonica bila pretplaćena. U nabavci knjiga za Narodnu biblioteku participirala je i Srpska čitaonica. Članovi čitaonice bili su iz svih nacionalnosti. Politiku nabavke knjiga vodio je proto Keomanović i posebno se starao o nabavci naročito vrijednih knjiga, od kojih su mnoge bile napredne.

Razvijali smo trezvenjački pokret. Nastojali smo da u pokret trezvenjaka uključimo i zemljoradnike. Sjećam se naših odlazaka u Slatinu i Piskavicu gdje smo održavali sokolske vježbe i propagirali trezvenjaštvo. Na razvijanju trezvenjaštva u selu Piskavice naročito je bio agiln učitelj Marko Perišić, oženjen djevojkom iz porodice Zagorac u selu Kola. On je pozivao seljake da prisustvuju sokolskim vježbama i predavanjima društva trezvenosti. Odziv je bio masovan. Trezvenjaštvo se razvijalo i u selu Kola. Bilo je to pred moj odlazak u Sarajevo.

Tražio sam da me iz Sarajeva premjeste u Banju Luku, gdje mi se nalazila porodica. U oktobru 1923. godine dobio sam premještaj u Realnu gimnaziju. Već je počela školska godina. Direktor je bio Djure Damaška. Za njega su obično djaci govorili, da se rimuje, "čovjek nabaška".

Predavao sam najviše matematiku. U šestom razredu bili su moji učenici Veljko i Sveto Djordjević. Obojica su dobro logaritmirali. Sjećam se da je Veljko Djordjević bio dobar matematičar.

Po dolasku u Banju Luku ponovo sam se aktivno uključio u rad skautske i trezvenjačke organizacije, a i u Udruženje jugoslovenskih agronoma. Ponovo sam preuzeo vođstvo skautske organizacije. Dušan Kandić jedva je čekao da dođem u Banju Luku i preuzmem skaute. U upravi ostali su oni isti koje sam već ranije pomenuo.

Godine 1924. organizirali smo jednu veliku skautsku ekskurziju u pravcu: Banja Luka-Prijedor-Bos. Novi-Bos. Krupa-Bihać-Plitvice-Ogulin-Karlovac. Putovali smo vozom do Bihaća, a odatle pješke preko Plitvica do Vrhovine i dalje opet vozom za Ogulin i Karlovac.

U svim naprojanim mjestima održali smo priredbe. Od ubranih prihoda plaćali smo troškove putovanja. Bilo nas je nešto preko 30. Dušan Kandić i ja bili smo stariji, a ostali su bili djaci. Većinom su bili učenici Gimnazije u Banjoj Luci. Nabrojaću neka imena djaka koji su kao skauti bili na ovoj lijepoj i značajnoj ekskurziji: Veljko i Sveto Djordjević, Vilko i Mate Vinterhalter, Jaroslav i Rudi Mali, Manojlo Bojkovski i drugi.

U Bos. Krupi podigli smo logor ispod stare gradine. Napravili smo logorsku vatru i sjedeći oko vatre pjevali i svirali. Mještani su masovno dolazili da nas vide i slušaju. Sjećam se kako je neko od građana u Bos. Krupi upitao Vilku Vinterhaltera kako se zove, a kada je dobio odgovor, da se začudio zbog njemačkog prezimena. Mislio je, valjda, da se radi o Njemcu. I priredba je uspjela.

Priredba u Bos. Novom ostala mi je u sjećanju zbog izuzetno lijepog prijema od strane građana. Oduševljen programom, trgovac Dušan Drijača ^M ostao je sa stolice, došao do bine i stavio na binu svoj priloga od 1.000 dinara skautima. U to vrijeme bio je to veliki novac, veći od početne učiteljske plate. Taj novačani priloga dobro nam je došao za podmirivanje naših izdataka o kojima smo zajednički vodili brigu.

Za ove priredbe pripremili smo jedan dramski prikaz iz skautskog života, više recitacija i pjesama. Pripremili smo i neki dramski prikaz Sterije Popovića, ali se ne sjećam u kojim smo ga mjestima dali. Čak smo na nekoj od priredbi i magarca izvodili na binu. Uglavnom, prethodno smo se dogovarali o tačkama sa kojima ćemo na pojedinim priredbama nastupati. Nastojali smo da tačke budu prilagođene mjestu gdje se priredba davala.

Na ovoj ekskurziji u Ogulinu sam upoznao učenika Pavla Sokolića, sada ljekara i šefa Odjeljenja patofiziologije Bolnice na Rebru u Zagrebu. I on je bio skaut u Ogulinu, a s njim sam se i kasnije na logorovanjima susretao. Posebno me je zadužio, a na tome sam mu veoma zahvalan, liječenjem moje supruge Andjelije, koja je zahvaljujući najviše njegovom zalaganju produžila život sedam godina.

Kao skauti izdavali smo u Banjoj Luci naš list "Krin", a naziv je dobio po simbolu skautizma. Inicijativu za

pokretanje dali su Predrag Ilić i Jaroslav Mali, učenici Realne gimnazije. Klišeje je pravio Jaroslav Mali. Urednik i nakladnik bio je Predrag Ilić. Ovaj skautski mjesečnik štampali smo u 1.500 primjeraka. Dopise smo primali na adresu Štrosmajerova br.6. Jaroslav Mali, Predrag Ilić i ja dogovarali smo se o onome šta treba pisati i objavljivati. Međutim, njih dvjica bili su nosioci cjelokupnog rada. Izašlo je samo 5 brojeva. Nedostatak sredstava uslovio je prestanak izlaženja ovog našeg glasila. O tom problemu finansijskih sredstava pisao je Predrag Ilić u posljednjem broju, u svom napisu "Jedno neriješeno pitanje". Najčešće smo se sastajali u prostorijama skauta (današnje kino "Kozara").

I Predrag i Jaroslav bili su divni i veoma aktivni mladići. Jaroslav Mali napisao je kasnije knjižicu "Mlado vuče". Naime, vučićima su se zvali skauti iz osnovne škole, a djevojčice "pčelice".

Uključio sam se i u rad Kola trezvene mladeži. Ono je imalo svoje sekcije po svim školama. Godine 1924. osnovali smo Središte kola trezvene mladeži. Mene su izabrali za predsjednika. U upravi, odnosno Središtu kola bili su osim mene: Desanka Vukić (nastavnik u Realnoj gimnaziji), Andjelija Božić (nastavnik Ženske stručne škole, kasnije moja supruga) i još dvojica mladića (mislim da je jedan od njih bio Zlatko Puvačić). Sastanke smo održavali po školama sa članovima pojedinih kola. Svako je kolo radilo samostalno, a Središte je objedinjavalo i koordiniralo rad. Sastanke središta održavali smo prema potrebi.

Pojedina kola u školama organizirala su predavanja, a i priredbe. Lično sam išao u škole i držao predavanja o trezvenosti i članovima kola i ostalim djacima. Na ovaj način ostvarivali smo naše obrazovno, vaspitno i kulturno djelovanje na omladinu i mogu reći da je ovakav rad imao efekata.

(Prekid)

15. januar 1975. godine

Banja Luka

(ing. M. Janković)

(Nastavak III.)

Od dolaska iz Sarajeva bio sam uključen i u rad trezvenjačkog društva "Pobratimstvo". Ne sjećam se da li je predsjednik tada bio proto Kecmanović ili Nikola Ilić, otac Bore Ilića, po zanimanju učitelj. Nikola Ilić bio je kasnije višegodišnji predsjednik Činovničke nabavljачke zadruge.

U rukovodstvu "Pobratimstva" bili su tada: Dušan Radovanović (otac Drage Radovanovića, po zanimanju učitelj) i još neki čijih se imena ne sjećam. Predavanja smo obično držali u prostorijama bivšeg Radničkog kina iznad današnje pijace. Kasnije smo držali predavanja u kinu Milanovića, smještenog i njegovoj kući u blizini Hipotekarne banke.

Jaroslav Mali, po nacionalnosti Čeh, bio je veoma aktivan mladić. Njega su za vrijeme drugog svjetskog rata ubile ustaše u Rijeci.

Povodom petogodišnjice ujedinjenja u jednu državu, 1. januara 1923. godine, angažovali su me da održim prigodno predavanje. Moja predavačka aktivnost inicirala je političare da me zamole da jedno takvo rodoljubivo predavanje održim. Pristao sam. Predavanje je i održano u velikoj sali željezničke stanice, koja se nalazila u južnom dijelu zgrade. Mislim da je taj veliki prostor kasnije pregrađen u dvije ili više prostorija.

Na predavanje su došli predstavnici vojske sa dva generala, građanski političari radikalne i demokratske stranke, intelektualna "elita" grada sa ljekarima, profesorima, inženjerima itd. Ća i ne pominjem upravne funkcionere. Sala je bila ispunjena do poslednjeg mjesta. Mislim da su ovo predavanje organizirali demokrati.

Kada sam u svom predavanju osudio rdjavo političko rovarenje na medjustranačkoj osnovi i cjelokupnu političku klimu u gradu, osjetilo se komešanje naročito medju radikallima. U tome nisu zaostajali prvaci političkih stranaka i predstavnici državnih organa. Neki su počeli uzvikivati i protestirati, a naročito su se u tome istioali predstavnici radikala na čelu sa dr Djordjem Bukincom. Na to se nisam e-bazirao već sam sa svojim izlaganjem nastavio. Ove riječē ostale su zabilježene jer sam svoje predavanje u vlastitoj *reziji*

štampano kao posebnu brošuru iste godine u štampariji Dušana Ugrenovića. Zbog ličnog kaprica i baš zbog tog i takvog re-
volta i protesta režimskih političara donio sam i odluku
da svoje predavanje štampam na vlastiti trošak. Štampano sam
ga u 1.500 primjeraka, a rasturio sam ih preko skautske or-
ganizacije da bih širu javnost upoznao sa svojim stavovima
i svejim gledanjima jednog političkog stanja u zemlji koje
nije bilo zdravo.

Notirao bih neke djelove svojih izlaganja da bih
naglasio gdje su naročito nastala reagiranja.

" Naš nacionalni vidokrug se muti i zamagljuje lu-
dom vrevom čaršinijsko-političkih strasti i ludim, detinjas-
tim prkosom, kome nema ravna. Lepi vidici one idealistički ra-
spoložene omladine mute se i gube iz vida pred zaprekama i
smicalicama njihovih otaca, koji za čaršijskim i političkim
tezgama kuju teške reči i dela i time razbijaju temelje na-
cionalnog jedinstva."

Već su nastala reagiranja, ali ja nastavljam dalje:

" Zlih kovača, da ih Bog ubije, koji raskivaju i ono
malo temelja, što se godinama skucavalo!

I cvilim žate rečima našeg pokojnog zemljaka
velikog Petra Kočića:

"Nesrećan si, narode moj, bijedna si, Otadžbino mo-
ja! Znam ja i osjećam nevolje tvoje i crni čemer, što ti je
stegao dušu tvoju. Znam ja to sve i osjećam..."

Ove riječi Petra Kočića koristim da prikažem po-
litičku klimu i nastavljam:

" Cvilim, jer dobro osećam, da smo u dane našeg na-
cionalnog ujedinjenja rascepčani i razjedinjeni, da smo u ča-
su naše nacionalne slobode zarobljeni i sputani slepim i ra-
zuzdanim strančarskim i plemenskim strastima."

" Opijamo se bratoubilačkom mržnjom, u mamurluku
rušimo oko sebe, lutamo pom mraku, rasipamo snagu na tričarije
i jurimo nizbrdice, stramputice k nečem strašnom i nevidovnom
gde se utapa svaka pomisao o kakvom preporodu."

Uočio sam reagovanja prisutnih političara, ali se
nisam ni dalje obazirao jer je ovo bila prilika da kažem sve
ono što me je lično potresalo, da otvoreno kažem svim građan-
skim političarima kakva je njihova politika i čemu ona vodi.
Kroz ove riječi izražavao sam svoj lični protest protiv svega
onoga što je nastalo poslije donošenja Obznane.

Zatim sam govorio o mržnji koja se i dalje na
medjunacionalnoj osnovi podgrijava. Posebno sam istakao da
" nacionalna jedinstvenost ne briše ni ime Srbin, Hrvat, Slo-
venac", zatim da " široke narodne mase nisu protiv nacional-
nog jedinstva" itd.

Poslije mog predavanja bila je uočljiva neka vrsta opstrukcije u odnosu na mene. Čuo sam i za komentare koji u postojećoj klimi nisu bili baš povoljni. Šta sam mogao? Rekao sam samo ono što je bilo svima vidljivo. Slušaoci malogradjanske čaršije na čelu sa radikalima osjećali su se pogođenim. Kao što se oni nisu na mene obazirali, isto tako nisam ni ja na njih. Nastavio sam dalje svoj rad kao presvjetni radnik na odgajanju mladih i na njihovom povezivanju. U radu sa mladima u trezvenjačkom pokretu, organizaciji skauta i školi nastojao sam da razvijam i produbljavam u praksi bratstvo i jedinstvo.

Zbog ovog i ovakvog rada moj premještaj u Gacko bio je posljedica nastojanja nekih krugova da se ja udaljim iz banjalučke sredine.

Dramski prikaz "Volga, Volga" napisao sam 1924. godine. Ovaj prikaz prvi put izveden je u Banjoj Luci od strane banjalučkog stega skauta na bini u današnjem kinu "Kozara". Prikaz je bio izveden kada sam ja već bio premješten u Gacko. Iniciralo me je stanje ruskih emigranata koji su napustili svoju domovinu umjesto da su u njoj ostali. Žalio sam one koji su bili zavedeni i napustili Rusiju da bi se potucali po svijetu. Naročito sam žalio djecu ovih emigranata koja su bila najmanje kriva za eventualne grijehe svojih roditelja. Jednog takvog dječaka Sergija prikazao sam u ovom svom dramskom komadu.

Uočio sam nastojanja političara gradjanskih stranaka u Banjoj Luci da nas kao skaute uključe u svoje političke vode. Tako nam je, naprimjer, dr Stevo Moljević nabavio nova skautska odijela kada smo pošli na već pomenutu skautsku ekskurziju za Prijedor, Bihać, Plitvice i Karlovac, a da ni danas ne znam čijim parama. Taj je poklon kasnije pokušao da politički unovči. Pružio sam otpor jer nisam želio da se skautska organizacija u Banjoj Luci uključuje u međustranačke političke i šovinističke vode. Naš sastav je i inače bio nacionalno šarolik, a bili smo zagovornici bratstva i jedinstva, što su nam često banjalučki političari i vlastodršci zamjerali.

Kakav je naš stav bio može se vidjeti iz sadržaja napisa u "Krinu", sadržaja mojih čestih predavanja po školama, a i sastava skautske organizacije iz koje su potekli mnogi istaknuti članovi Komunističke partije: braća Vinterhalter, braća Djordjevići, braća Ilić, Stojan Makić i mnogi drugi.

Branko Zagorac bio je moj školski kolega. Išli smo zajedno u istom razredu Velike realke do četvrtog razreda. On je produžio školovanje u Učiteljskoj školi u Sarajevu, a ja sam nastavio ^{vel. realku} gimnaziju. Bili smo prijatelji za vrijeme djačkih dana. Pošto smo pisali pjesme, donosio mi ih je da ih pročitam i stavim svoje primjedbe. Predložio sam mu da piše prozne sastave, jer sam uočio da su mu prozni sastavi literarno daleko jači nego pjesme. Moj je savjet prihvatio. Još kao djak bio je dosta nervozan. Ponovo smo se našli kad je on došao za nastavnika u Banju Luku.

16. januar 1975. godine
Banja Luka

(Ing Milan Janković)

(Nastavak IV.)

Interesantno bi bilo spomenuti gdje su bili značajni objekti u staroj Banjoj Luci. Lociranje mjesta gdje su bile pojedine ustanove ima svoj značaj.

Privilegirana zemaljska banka bila je najprije smještena u zgradi gdje je kasnije izgrađena tzv. vakufska palata, a kasnije se preselila u zgradu koja je poslije potresa srušena, a na njenom mjestu podignuta nova zgrada Privredne banke.

Srpski kreditni zavod bio je u jednoj zgradi kraj same Crkvene, na njenoj samoj obali na glavnoj cesti, na prostoru između lijeve obale Crkvene i puta što vodi na tržnicu. Na suprotnoj strani Crkvene u tzv. Poljokanovoj trokatnici, kraj ulaza u bivši Bezistan, nalazila se Srpska centralna banka.

Hrvatska banka bila je na tzv. Kastelovom ćošku na početku današnje ulice Moše Pijade. Bila je na samom uglu, a zgrada je srušena kada se gradila kuća zvana "Titanik" (koja je po balkonima na fasadi asocijala na brod).

Jedna banka bila je i u zgradi bivšeg hotela "Austrija". Hotel se nalazio u današnjoj ulici Sime Šolaje na mjestu gdje je sada trgovačka robna kuća "Zenit". U produžetku, u dvorišnom dijelu, nalazila se štamparija Jovića. Vlasnik hotela "Austrija" bio je neki Ivković iz Bihaća. Po liniji poznanstva, kada smo u novembru 1904. godine doselili u Banju Luku, smjestili smo se u ovom hotelu dok nismo našli stan, jer je moj otac poznavao Ivkovića. Dok sam još bio dijete sjećam se da se mnogo govorilo da je vlasnik hotela, Ivković, umro od ujeda neke mušice.

Hotel "Austrija" radio je u toku prvog svjetskog rata. Hotel "Balkan" bio je veći i renomiraniji hotel. U njemu su gostovale i razne gostujuće glumačke družine. Dobro se sjećam gostovanja Fotija Iličića sa njegovom grupom oko 1912. godine. Tada je gostovao i neki glumac Cvijanović.

Preko puta ulice bio je depadans hotela "Balkan", iza koga se sadio kukuruz. Depadansa je bila duža prizemna zgrada postavljena duž ceste. Tu je bila i sala sa binom posrednom za organizovanje zabava i pozorišnih nastupa.

Prema bočnoj strani ove depadanse, a na današnjoj ulici Si-me Šolaje nalazila se izdužena prizemna zgrada u kojoj je imao svoju brijačku radnju Jovo Naumović. Na toj strani vi-še nikakvih zgrada nije bilo.

Na mjestu današnjeg Doma kulture nalazila se jednospratna zgrada ofarbana u žuto. Na spratu ove zgrade stanovao je neki proto, a u prizemlju neki advokat. Njihovih se imena ne mogu sjetiti.

Gdje je danas ulica M. Višnjica, bila je samo pješačka staza. Ona je služila samo za prekraćenje puta do današnje ulice Vase Pelagića, dijela grada koji se obično nazivao: Srpska varoš. Na cijelom prostoru do ulice Vase Pe-lagića bilo je kukuružište.

Na mjestu današnjeg Narodnog pozorišta bila je malta iza koje je počinjala periferija grada. Duž ceste prema Bos. Gradišci u pravcu prema Fabrici duvana bile su izgrađene vile, a one su već bile periferija grada kao i Fabrika duvana. Iza malte, neposredno iza nje prema gradu, nalazio se mali skver.

Vlasnik hotela "Bosna" bio je Mercl. Imao je si-na Hansa i kćerku. Hans Mercl bio je učenik Velike realke u Banjoj Luci i bio poznat kao bogomoljac i klerikalac. Čuo sam da ga je katolička crkva proglasila za blaženog. Kćer-ka starog Mercla udala se za Paskola, koji će postati nas-ljednik njegove imovine. Hotel "Bosna" bio je jednospratna zgrada, a tek će kasnije Paskolo podići još jedan sprat.

Vlasnik hotela "Balkan" bio je Nikola Uzunović i njegova žena Ruža. Srbi su se obično okupljali u hotelu "Balkan", a Hrvati i doseljenici različitih nacionalnosti (Austrijanci, Mađjari, Česi, Slovaci, Poljaci itd.) u hotelu "Bosna". Dosełjenici koji su sačinjavali austrougarsku ad-ministraciju nazivani su obično "kuferiši".

Još iz dječijih dana sjećam se bašte hotela "Bo-sna" sa kestenovima i stolovima za kojima se sjedilo.

Banja Luka, 3. februar 1975.-

(Ing. M. lan Janković)

(Nastavak V.)

Na skautsku ekskurziju u Maslovare u aprilu 1924. godine išli su i braća Vinterhalter, braća Djordjević, braća Ilić, Nevenka i Dušanka Ilić, braća Mali i drugi. Direktor Rudnika Maslovare bio je zaista predusretljiv i omogućio nam snabdjevanje iz rudničkog magacina po cijenama kao i za rudare.

Skaute koji su nam došli u posjetu iz Kostajnice 1924. godine vodio je profesor Željko Kovačević, kasnije poznati stručnjak iz fitopatologije.

U banjalučkom trezvenjačkom pokretu naročito su bili aktivni: proto Dušan Kecmanović, Nikola Ilić, učitelj Dušan Radovanović, Desanka Vukić, Anđelija Božić, proto Mirko Macura, Branko Lazičić (kasnije postao četnik) i drugi. Pomenuti naročito su se isticali u radu.

Dušan Kokanović bio je profesor Velike realke, a kasnije i Gimnazije. Znam da je poslije prvog svjetskog rata uredjivao neki list, ali se ne sjećam koji. U ličnom životu bio je veoma prijazan, ali je na političkom polju bio veoma žestok jer je veoma oštro napadao političke protivnike. Tako je, naprimjer, napadao predsjednika banjalučke opštine Hamdiju Afġana, čije je ime u tekstu pisao malim slovima. Pisao je i pjesme, od kojih je neke i objavljivao. Sjećam se njegove pjesme "Čorkovača" posvećene istorijskoj prošlosti.

Žena Dušana Kokanovića držala je knjižaru na suprotnom uglu od današnjeg hotela "Palas", na uglu vakufske zgrade gdje je danas lokal "Plavi podrum", ali na nivou ulice. Dušan je često bio u knjižari. Po svom političkom opredeljenju bio je samostalni demokrata.

U Velikoj realci, a i u javnosti, vladalo je oduševljenje za uspjehe Srbije u balkanskim ratovima. Ti su uspjesi naročito podgrijavali ideje jugoslovenstva, povezanosti jugoslovenskih naroda. Kada sam kao učenik na času pisao slobodnu temu, a odabrao sam temu "Dobrovoljac" pišući o opredeljenju za aktivnu borbu za oslobođenje zemlje, prišao mi je profesor poslije nekoliko dana i rekao: "Dobro si ono napisao, ali sam morao istrgnuti tekst iz zadaće jer bismo mogli stradati i ti i ja!". Bilo je to 1913. godine.

Arhiv Eo. krajeine D. Luka

ABK 209-MG-14/129

Profesor je bio jugoslovenski orijentisan.

Djačko trezvenjačko društvo u Velikoj realci osnovao je Vaso Glušac, mislim 1909. ili 1910. godine. Profesor dr Vaso Glušac uživao je veliki autoritet. Govorio je ubjedljivo i otresito.

Još kao student agronomije razgovarao sam 1921. godine sa protom Kecmanovićem. Tema je bila vezana za potrebu osnivanja niže poljoprivredne škole u Banjoj Luci. Takva jedna škola bila je u Butmiru kod Sarajeva, ali su potrebe iziskivale da se takva škola osnuje i u Banjoj Luci. Mnogo se govorilo o unapredjenju poljoprivrede i o uzdizanju sela i seljaka tako da je osnivanje ovakve škole postalo imperativ, ako se htjelo da se ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja i stočarstvo nadomjesti intenzivnim. Proto Kecmanović bio je istog mišljenja. Rekao je da će o tome pisati, a i da će i na drugi način u tom pravcu djelovati. Predložio mi je da ja kao agronom napišem jedan članak u kome ću sa stručne strane izložiti potrebu osnivanja. To sam i uradio. Napisao sam članak koji sam u banjalučkom listu i objavio.

Proto Kecmanović zagrijao se za ideju o osnivanju niže poljoprivredne škole. O tome je govorio na nizu mjesta, a i kao poslanik u Skupštini. Zahvaljujući prije svega njegovom angažovanju, u Banjoj Luci je 1923. godine osnovana Niža poljoprivredna škola. Milivoj Kecmanović, protin sin, bio je u to vrijeme takodje student agronomije, ali u Francuskoj.

Želio sam da budem profesor u novoosnovanoj Nižoj poljoprivrednoj školi. Podnio sam molbu Pokrajinskoj upravi u Sarajevu, ali je neki načelnik Djurić bio protiv toga. Zatim sam pokušao da preko Beograda dobijem namještenje. Inspektor prosvjete Djoko Kovačević uticao je da dobijem zaposlenje. Dobio sam rješenje za profesora matematike u Sarajevu. Želja da dodjem u poljoprivrednu školu ni dalje me nije napuštala jer sam završio studij za takvu školu.

Nakon premještanja i rada u Banjoj Luci dobio sam dekret o premještanju u Gacko, koji me je iznenadio obzirom da je moj pedagoški i stručni rad najpohvalnije ocjenjivan. Tek kasnije bilo mi je jasno šta je uslovalo premještanje.

Banjalučki radikali bili su na mene strahovito ogorčeni. Njima su smetale moje ocjene njihovog rada, a naročito ocjene političke klime medjupartijskih sukoba sa odrazima na društveni život. Svojim političkim vezama uticali su da dobijem premještaj. U Beogradu mi je inspektor Aleksandar Marić otvoreno rekao: "To su vam namjestili vaši radikali u Banjoj Luci, ali ja vam lično obećavam da ću vas vratiti u Banju Luku, i to u Učiteljsku školu koja treba da predje iz Dervente". Ozlojedjen zbog premještaja u Gacko, lično sam išao u Beograd da bih dobio odgovor na pitanje koje me je lično mučilo: zašto sam premješten?

Inspektor Marković svoje je obećanje izvršio. U proljeće 1926. godine dobio sam premještaj u Učiteljsku školu u Banjoj Luci. U Učiteljskoj školi bio je tada direktor Ivica Kovačević, a u njoj sam ostao do jeseni 1928. godine. Tada sam na osnovu konkursa prešao u Nižu poljoprivrednu školu i na taj se način ostvarila moja želja.

Zbog zakulisne igre omrzli su mi radikali i njihovo politikantstvo. U politička pitanja nisam želio da ulazim i sav sam se posvetio pedagoškom i stručnom radu u školi i društvenom radu sa djecom i odraslima.

Kroz kulturni rad u društvu "Zmijanje" upoznao sam se i sa Brankom Čubrilovićem. Sjećam se kako smo se jednom šetali po glavnoj ulici Čubrilović, Djurdjević i ja. Bilo je to prije nego što je Branko postao ministar. Razgovor je skrenuo na neku političku temu. U žučnom razgovoru, ing. Djurdjević, koji je naginjao samostalnim demokratima, rekao je tada Čubriloviću: "Ti si jedno laprdalo!". Branko, koji je već navikao na takve ili slične riječi koje nisu bile rijetke u političkim razgovorima, nije se uvrijedio, a niti mu je zbog toga zamjerio.

Kad je Branko Čubrilović postao ministar 1939. godine, pozvao me je da dodjem u Beograd za načelnika ministarstva. Iz porodičnih razloga izvjesno vrijeme sam se kolebao, a na kraju sam pristao. U Beograd sam došao u jesen 1939. godine na položaj načelnika za ishranu ljudi i stoke. Na urgiranje Branka došao sam u Beograd, ali me ovaj rad nije privlačio jer je moja preokupacija bila vezana za rad u

Arhiv Doc. kraljevo B. Luka

ABK 209-MG-III/129

školi i sa omladinom. Moja je molba za premještaj u jesen 1940. godine bila odobrena. Pošto je bio penzionisan direktor Srednje poljoprivredne škole u Valjevu, premješten sam u ovu školu i na ovaj položaj. Tako sam ostao u Valjevu od jeseni 1940. godine do završetka drugog svjetskog rata.

U doba bana Milosavljevića 1931. godine bio sam sekretar podružnice Društva jugoslovenskih agronoma za Vrbasku banovinu. U tom sam vremenu preduzeo akciju da se naša krajiška jabuka, zvana u narodu "zelenika", plasira na tržištu. Sjećam se da sam poslao 5 paketa od po 5 kilograma u Ljubljanu, Beograd, Zagreb, Beč i Kloster Nojburg kod Beča. Svi dobiveni odgovori od stručnjaka slagali su se da je jabuka "zelenika" čvrstog ploda, ali da nema neku veću tržišnu vrijednost zbog ukusa koji nije onakav kakav tržište traži. Zelenika je bila dobra jabuka, trajna, podesna za zimsko čuvanje, a po kvalitetu najbolja u februaru nakon izvjesnog perioda odležavanja. Za njeno čuvanje nisu bili potrebni neki specijalni uslovi, a bila je podesna za naše podneblje.

Međutim, danas kvalitet ovih jabuka nije onakav kakav je nekada bio i kakav se mogao postići da se njoj posvetila veća pažnja. Njen se kvalitet u mnogome pokvario i na njoj opažamo tamne pjege. No, ipak, tu i tamo nadje se i danas dobar kvalitet ovih jabuka. Stvarno je šteta da se na njenom oplemenjivanju nije radilo, da je zanemarena i da se njen kvalitet pokvario.

Podružnica agronoma za Vrbasku banovinu aktivno je radila i dosta redovno održavala sastanke, a i organizirala seminare.

Branko Čubrilović bio je dosta duševan čovjek, ali je u partijskom životu bio sklon da stvari naduvava. Kad je na selu držao govore ili održavao sastanke pokušavao je da na popularan način objasni određene nerazumljive pojmove. Ovakve je, naprimjer, objašnjavao šta je federacija: "To ti je kao da sjediš na stolici koja ima federe. Kad se u njoj sjedi ugodno federira!". U njegovoj Zemljoradničkoj stranci bili su veoma aktivni Dušan Branković (seljak iz Krneta) i proto Djordje Vranješević. O političkom radu ne

Arhiv Eos. krajevo B. Luka

ABK 209-MG-III/129

bih mogao ništa posebno da kažem jer mi nije poznat, budući da se nisam želio miješati u politiku jer me onakva kakva je vodjena uopšte nije interesirala sa svim popratnim pojavama koje su režimski političari izazivali.

Išao sam na predavanja KAB-a. Bila su aktuelna i dobro posjećena. Predavači su bili dobri poznavaoци tema jer se uprava trudila da baš takve i poziva. Čitav rad KAB-a bio je veoma značajan, a bilo mi je veoma drago da mladi ljudi ovakve uspjehe postižu. O radu KAB-a dosta sam saznao iz razgovora sa Borom Ilićem, iz ličnih iskustava sa predavanja, a i iz akcija kada sam ja sa mladim kabovcima učestvovao. Veoma veliki broj članova KAB-a bili su moji djaci, a i učesnici akcija i aktivnosti u kojima sam ja sa njima učestvovao.

Poznavao sam Vesu Maslešu, ali za vrijeme njegovih djačkih dana nisam ni pretpostavljao da će biti veoma progresivan. Čak sam njegovom razrednom kolegi Milanu Čežiću rekao jednom prilikom: "Nemoj da se družiš sa gazdićima. Nadj ti drugo društvo." U Vesi sam tada gledao gazdinskog sina i u njega kao i u svu gazdinsku djecu nisam imao povjerenja. Tek sam kasnije spoznao da je moja ocjena bila pogrešna. S njim sam se sretao i razgovarao, ali to su bili uobičajeni svakodnevnih razgovori tipični za susrete starih poznanika. Članovi KAB-a Edi Sola, Boro Ilić i Rolih govorili su mi sve najpohvalnije o Vesi i njegovom naprednom gledanju. Pri susretu sa Vesom sam obično razgovarao o društvenim stvarima, o društvenom radu i životu, što ga je posebno interesiralo, a naročito rad raznih društava u kojima sam lično bio uključen.

Milan Četić bio je iz Prijedora. Pohadjao je Realnu gimnaziju u Banjoj Luci. Kasnije je postao slikar. Koliko mi je poznato, sada živi u Beogradu.

Preko Štefka Gutića, s kojim sam se družio dok sam bio učenik Velike realke, upoznao sam se sa njegovom braćom Viktorom i Blažom Gutićem. Stanovali su tada preko Vrbasa (1909.-1910. godine). Njihova majka bila je iz Travnika, katolički zagrižena klerikalka. Ona je svoju djecu vjerski odgajala, a i politički usmjeravala. Najstariji od braće bio je Štefko, a umro je prije rata.

Sa Viktorom i Blažom nikada nisam posebno razgo-

varao. Jedino smo se kao poznanici pri susretu pozdravljali, a eventualno i upitali za zdravlje. To je bilo sve. Viktora kao pijanicu nisam uvažavao kao čovjeka jer su mi inače bili mrski svi koji se opijaju, a u takve su spadali i Viktor i njegov brat Blaž. Kada sam u toku 1941. godine u Valjevu doznao od protjeranih Srba kakav je položaj u ustaškoj vlasti dobio Viktor, nikako nisam mogao dovesti u vezu takav visok položaj sa mediokritetstvom Viktora Gutića. No, ubrzo mi je postalo jasno da se na takve ličnosti i oslanjaju okupatorske vlasti, a posebno kvislinška uprava.

Jedan od zagriženih ustaša bio je u Banjoj Luci Gustav Kelemen. Predavao je istoriju u Učiteljskoj školi. Već tada se očitovao njegov nacionalizam protkan klerikalizmom. Jednom se na času veoma nepovoljno izražavao o Karadjordju obezvređujući i njegovu ulogu i njegovu ličnost. Između ostalog, za Karadjordja je rekao da je običan svinjar. To je izazvalo žagor među učenicima. Prvi je reagirao Milovan Popović suprotstavljajući se stavovima Kelemena. Milovan je o tome obavjestio direktora škole. Nastala je afera. Pozivani su učenici da daju svoj iskaz. Gustav Kelemen bio je otpušten.

Međutim, Kelemen je odmah dobio drugo zaposlenje. Postao je akviziter za niz izdavačkih kuća. Prodaju knjiga sa provizijom obezbjedio mu je Zvonimir Jović, inače i sam poznat kao križar, a kasnije i ustaša. Jednom prilikom je čak i meni došao u Nižu poljoprivrednu školu nudeći knjige.

Gustav Kelemen bio je oženjen sa Marijom Novokmet, učiteljicom ženske stručne škole, kolegicom moje žene.

U junu 1941. godine moj se punac Sergije Božić, činovnik banjalučkog sreza, kad je dobio otkaz i nalog za iseljenje u Srbiju, obratio Gustavu Kelemenu moleći ga da interveniše kao njegov poznanik da ostane u Banjoj Luci. Gustav je tada drsko odgovorio: "Svi Srbi imaju da idu! Ja se ne mogu zauzimati za Srbe!". Ustaški položaj mu je prijaio i omogućavao da iskazuje svoje lične ambicije i mržnju prema svemu što je bilo srpsko. Na udaru su se našli, što je već poznato, čak i njegovi dobri poznanici Srbi, koji mu se nisu nikada lično zamjerili, koji su mu čak i usluge činili, ali su tada kao Srbi obezvređivani kao ljudi.

Banja Luka, 10. februara 1975.-

(Ing. Milan Janković)

(Nastavak VI.)

Od značajnih organizacija u Banjoj Luci treba svakako pomenuti AERO-KLUB. Klub je raspolagao sa avionom tipa Anrio (Henriot), dvosjedom namjenjenom za obuku sa dvostrukim komandama. Nabavljen je, mislim, 1934. godine. Prvi pilot je bio Milan Zemljić, po nacionalnosti Slovenac. Budući da mu je bila dosta mala plata u odnosu na plate pilota, Milan je tražio povišicu. Kada je nije dobio, napustio je Aero-klub i Banju Luku. Poslije njega došao je za pilota Dušan Simić, koji je za vrijeme aeromitinga 1936. godine nesrećno poginuo.

Naime, 1936. godine organiziran je veliki aeromiting na Banjalučkom polju. Bilo je mnogo svijeta, a među posmatračima pored ostalih funkcionera i ban Kujundžić. Pilot je bio, kao što sam rekao, Dušan Simić, mladić porijeklom iz Centralne Bosne. Mnogi su tada imali svoje prvo vazdušno krštenje. Zatim je u avion sjeo Dejan Zita, sekretar Aero-kluba. Pilot Simić i sekretar Dejan digli su se u vazduh. Odjednom, na očigled mase naroda avion se sunovratio. Udario je u zemlju. Smrskni avion se zapalio. Zbog vatre niko nije mogao prići. Obojica su izgorjeli.

Mnogi pretpostavljaju da je do udesa došlo zbog toga što je Dejan Zita preuzeo komande jer se i ranije često hvalio da je naučio pilotažu u Francuskoj. Vjerovatno je da udes nije rezultat neispravnosti aviona i tehničke greške, već da je subjektivne naravi. Avion je iznenada ušao u kovit iz koga se nije mogao izvući. Možda su obojica htjeli, ili samo jedan od njih, da izvedu zračne akrobacije, koje su su se završile neuspjehom i gubljenjem dva mlada života.

Aeroklub imao je svoj hangar na Banjalučkom polju na prostoru preko puta današnje Sportske dvorane u Boriku. U tom hangaru bila je i jedna soba u kojoj su jedričičari pravili svoje modele. Budući da je vojska bila zainteresirana za klub, mislim da je hangar čuvala vojska.

Sa pilotom Milanom Zemljićem letio sam avionom u propagandne svrhe u razna mjesta (selo Bjelajci kod Mrkonjić Grada, Sanski Most, Bos. Dubica, Teslić. U svim ovim mjestima bio je organiziran aeromiting. Prema dogovoru, narod se prikup-

ljao na prostoru osposobljenom za ateriranje. Ja sam sa kri-
la aviona održao govor o značaju avijacije uopšte, o njenom
značaju u ekonomske i vojne svrhe. Nakon toga građani su
mogli razgledati avion. Poslije ovog razgledanja slijedilo
je ~~razgledanje~~ vazdušno krštenje. Naime, narod se razmicao da
omogući polijetanje, a u avion je sjedao pojedinac koji se
javio da sa pilotom leti. Nakon par krugova avion je slije-
tao, a ulazili su drugi. Na nekim aeromitinzima bilo je ma-
nje, a na drugim više onih koji su imali svoje vazdušno krš-
tenje. Naime, mnogi su se plašili da sjedaju u avion tako da
smo neke ubjedjivali da sjednu.

U selu Bjelajci sjela je i provozala se avionom
neka seljanka u narodnoj nošnji. Inače su bile rijetke žene
koje su se usudjivale da lete. Mahom su letili muškarci.

U Sanskom Mostu nam je prilikom ateriranja pukla
osovina na stajnom trapu. Pilot je ipak uspio da aterira. Oso-
vinu je uvezao običnim užetom. Poslije uobičajenog govora i
razgledanja aviona digli smo se u vazduh. Plašio sam se da
li ćemo u tome uspjeti. Ipak, sve je dobro prošlo.

Najmasovnija posjeta bila je u Bos. Dubici. Iz
cijelog kraja okupio se narod. Kao i obično, stojeći na krilu
aviona održao sam uobičajeni govor o avijaciji. Na ovaj mi-
ting došao je i narod iz Slavonije. Na sličan način organi-
ziran je miting i u Tesliću.

Svi ovi mitinzi bili su organizirani 1934. i 1935.
godine. Imali su veliki manifestacioni značaj. Za narod su oni
bili jedna vrsta senzacije. Za mnoge je to bio događaj jer
su prvi put u životu razgledali avion na zemlji.

Ne sjećam se da li su organizirani neki drugi
mitinzi sa ovim avionom. Mnogi od članova uprave plašili su
se da sjednu u avion jer je tip aviona bio već zastario. Ali,
plašili su se i zbog nečeg drugog. Naime, pilot Milan Zemljić
bio je veseljak koji je volio da zbija šale i sa avionom.
Znao je da se spušta veoma nisko iznad zemlje, iznad livada
i šume, plašeći stočare koji su napasali svoja stada ili krda.
Milan se slatko smijao kada su stočari od straha polijekali
na zemlju. Te njegove akrobacije i nagla poniranja mnogi ni-
su voljeli i radije su ostajali na zemlji. Avion je inače bio
jako spor. Mislim da je letio svega 120 km. na sat.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MG-14/129

Zita Dejan bio je sin učitelja Ksenofona Zite. Nije mi poznato šta je učio ili radio u Francuskoj, ali mi je poznato da je tamo izvjesno vrijeme boravio. Amaterski je radio kao sekretar aerokluba. Jedna od njegovih sestara sada živi u Zagrebu, a mlađja u Njemačkoj.

Biciklista Zita koji se pominje u onoj pjesmi posvećenoj pobjedi konja Lazara Popovića nije bio rođ Ksenofonu Ziti. Bile su to dvije razne porodice.

Podružnica Jugoslovenskog društva agronoma radila je u Banjoj Luci dosta intenzivno. Prosječno smo se sastajali jednom mjesečno. Troškove dolaska agronoma na sjednice i savjetovanja snosili su srezovi. Bilo je i tečajeva sa sreskim referentima u cilju njihovog upućivanja u novosti u oblasti agronomije. Poljoprivredni tečajevi za učitelje posebno su organizirani.

Posebna pažnja posvećivana je unapređenju stočarstva. Na osnovu domaće "Buše" radilo se na oplemenjivanju goveda. Još je Austrija počela da bušu oplemenjuje sa pincgavcima (Pincgau), šarenim govedima pretežno crvenkaste boje. Za razliku od simentalaca, glava im nije bila bijela, već je bila crvenkasto i šarana, ali obično sa bijelim trbuhom. I danas se u našim krajiškim brdima mogu vidjeti goveda veličine buše sa pincgavskim šarama.

Samostan Trapisti uveo je na svojoj ekonomiji u Liječvu montafenska goveda. Ova su goveda sivo mišije boje i mahom jednobojna. Ova su se goveda pokazala kao veoma dobra. Zbog toga ih je i uvela Niža poljoprivredna škola neposredno nakon osnivanja pored pincgavskih goveda koje je naslijedila od Poljoprivredne stanice. Škola je kod montafenaca postigla veliku mliječnost. Osim toga, poseban značaj montafenskih goveda je u tome što su po svom porijeklu bili bliži našoj domaćoj buši tako da su bili podesni za ukrštanje.

Od Niže poljoprivredne škole Banovinska uprava kupovala je goveda i davala na njegu i korištenje boljim zemljoradnicima na području Vrbaske banovine. Bilo je i slučajeva individualnog kupovanja. Pojedini imućniji seljaci sa područja Liječva kupovali su pojedinačno telad jer su od-

raslija goveda bila skupa sa njihov džep. Neki su kupovali podmladak i od Trapista. Niža poljoprivredna škola kupila je bikove i junice oko 1932. godine izravno iz Tirola.

Pojedini srezovi u ravničarskim područjima uvozili su simentalce. Kod simentalaca bila je dominantna bijela glava kao njihova izvanjska karakteristika.

U Nižoj poljoprivrednoj školi imali smo kokošarnik. Da ne bi došlo do ukrštanja izdvojili smo bijele leghorn od vrste plimuthrock. Vrstu plimuth rok odgajao je ranije ing. Milivoje Kecmanović. Zahvaljujući njemu, po selima bilo je dosta kokošaka ove vrste. Znam da su ove kokoške po njemu nazivali na selu "kecmanke". Oko 1934. godine Niža poljoprivredna škola u Banjoj Luci prešla je na vrstu rod ajlend, koje su bile krupnije gradje, a nosile su krupna žuta jaja. Škola je postepeno obustavila vrstu plimut-rok na račun leghorna i rod-ajlend. Uzgred napominjem da je Niža poljoprivredna škola prva uvela vrstu rod-ajlend na području Vrbaske banovine.

Unapredjenje živinarstva odvijalo se dijelom i putem izložbi. Uveli smo inkubatore 1930. godine. Po našem uzoru, mnogi pojedinačni uzgajatelji, mahom u Banjoj Luci, dali su da im se naprave inkubatori. Osim Milivoja Kecmanovića i Dušana Kandića mnogi su imali vlastite inkubatore.

Pčelarstvo je bilo razvijeno još u vrijeme Austro-ugarske, ali se poslije prvog svjetskog rata pčelarstvu posvećivala veća pažnja. Postojalo je i pčelarsko društvo. Znam da je jedan od istaknutih pčelara bio i proto Mirko Macura, koga smo mi u Nižoj poljoprivrednoj školi angažovali za nastavnika pčelarstva kao predmeta. Pčelarstvom su se bavili i mnogi učitelji (napr. Dušan Radovanović, Danilo Uzelac itd.) u gradu, a naročito u selu. U selima skoro da i nije bilo učitelja koji se nije bavio pčelarstvom. Pčelarstvom su se bavili i zemljoradnici. Seljaci su imali obično tzv. trnke.

Med je tada bio jeftiniji od šećera. Iz Vrhovine dolazili su seljaci u Banju Luku i prodavali med po 9 dinara, a cijena šećera je bila 12 dinara. Niko od seljaka mi je izvlačio pčelinju mliječ. Potrošnja meda, inače, bila je mala.

Niža poljoprivredna škola imala je svoj poseban

Arhiv Doc. krajevo B. Luka

ABK 209-MG - III/129

pčelinjak. Na poslovima oko pčelinjaka bio je posebno angažovan Antun Močinić, a poslije drugog svjetskog rata u Srednjoj poljoprivrednoj školi Anton Trčon. Tada je pčelinjak sa košnicama bio na brdu u voćnjaku, što je bila posebna prednost i za pčele i za voće.

Član društva "Zmijanje" postao sam 1935. godine. Jedne godine, mislim 1938/39., bio sam i predsjednik. Prostorije društva bile su u zgradi Narodnog pozorišta, na prvom spratu prema glavnoj ulici. Znam da smo nabavljali male biblioteke od po 20-30 knjiga popularnih izdanja i dostavljali učiteljima na selo u cilju prosvjeđivanja.

U društvenim prostorijama imali smo malo namještaja: konferencijski sto sa više stolica i jedan ormar sa knjigama i dokumentacijom.

O radu "Zmijanja" redovno se pisalo u časopisu "Razvitak", koga je Društvo izdavalo. Uprava društva sastajala se obično po dva puta u toku mjeseca, a ponekad i češće. Rad redakcije bio je odvojen. Tada je urednik bio proto Petar Radjenović, rodom iz nekog sela u gornjem toku rijeke Une. Uprava društva analizirala je rad redakcije, a bilo je i osvrta na sadržaje pojedinih brojeva.

Najčešći diskutanti na sjednicama bili su: Jovo Zubović, advokat Stevo Moljević, Popović (direktor Učiteljske škole), Dušan Kandić, Dragomir Djurdjević, profesor Mato Divić, advokat Dimitrije Zakić, šumar Petar Jović (koji je dugo vremena bio i sekretar Društva) i drugi. Bilo je i oštarih konfrontacija. U tome su prednjačili Zubović i Moljević jer je svako od njih nastojao da nametne svoje stavove. Na sjednice je često dolazio i Branko Čubrilović. Isto tako, dolazio je na sjednice i advokat Dušan Umičević. Osjećalo se nastojanje pojedinaca da u upravu Društva uvedu svoje političke istomišljenike. Zbog toga sam bio i iznenađen da su mene izabrali. Kasnije mi je bilo jasno da sam izabran kao kompromisna ličnost jer ni jedna strana nije mogla prevagnuti.

Kao aktivan član "Zmijanja" i česti učesnik u diskusijama bio je profesor Mihajlo Djerić. On je bio oženjen učiteljicom Zlatom Gržeta. Po svojim političkim stavovima M. Djerić bio je demokrata.

Ahi: Doc. krajine B. Luka

ABK 209-MG-111/125

Advokat Stevo Moljević volio je da u polemikama natura svoje političke stavove. U tome nije imao nikakvih obzira ako je postojala bilo kakva šansa da ostvari svoj cilj. Jednom je došlo do oštrog sukoba među nama zbog njegovog nemoralnog postupka, i to onda kada je dao da se štampa jedan plakat pod mojim imenom.

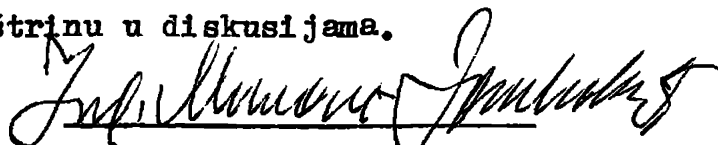
Bilo je to ovako. Sa članovima KAB-a proslavljali smo godišnjicu Petra Kočića na priredbi u Klašnicama. Na ovaj priredbi zadržali smo se do duže u noć jer je poslije priredbe bio organiziran ples za omladinu. Kad smo se vratili u Banju Luku na ulicama smo vidjeli izvještene plakate na kojima je stajalo u potpisu moje ime i prezime.

Za priredbu i program doznao je Stevo Moljević i brže bolje uredio sa štamparijom da se štampa tekst plakata na kome je stajalo da se ja ne slažem sa radom KAB-a. Plakat je na brzinu štampan i na brzinu izlepljen sa ciljem da se napakosti KAB-u, a i ja disreditiram. Očito je nastojao da me odvoji od povezanosti sa članovima KAB-a jer sam zajedno sa njima organizirao akcije na selu. Odvajanjem od članova KAB-a želio je da me privuče u svoje vode.

Sve je to bilo prozirno i jadno, moralno podlo. Došlo je do verbalnog duela. Medjutim, ja se nisam usudjivao da oglasim da se slažem sa kabovcima jer sam se bojao posljedica, kao što je bila ona sa premještajem u Gacko 1925. godine. Na to je Stevo Moljević i računao. Prestali smo da govorimo. Naši kontakti su kasnije bili samo službeni, toliko koliko se moralo. Moljević je bio takav čovjek da je bio spreman da nešto "zamjesi" ukoliko mu je išlo u prilog. Kao loš karakter bio mi je mrzak. Iako je Jovo Zubović bio politički jako isključiv i nacionalista po opredeljenju, kao karakter bio je bolji od Steve Moljevića.

Urednik Petar Radjehović bio mi je simpatičan. Po njegovim stavovima nije se moglo zaključiti kakva su mu politička opredeljenja. Njega su ubili Njemci 1941. ili 1942. godine u Šapcu. Nikada svoje stavove nije nametao. Sve je tiho izlagao nastojeći da ublaži oštrinu u diskusijama.

Banja Luka, 11. februara 1975.

(Ing. Milan Janković)

Arhiv. Don. kn. B. Luka

ABK 209-MG-III/129

(N a s t a v a k VII.)

Ilija i Mara Ljubibratić imali su sinove Milorada i Arseno. Milorad je pohađao Veliku realku, a Arseno Realnu gimnaziju. Obojica su već umrli. Ilija Ljubibratić bio je trgovac na veliko. Radnja mu je bila na mjestu gdje se sada nalazi Šukrijina poslastičarnica, negdje na sredini između "Palasa" i potoka Crkvene. Otkupljivao je i prodavao kožu, vunu itd. Bio je socijalni dobrotvor. Izdržavao je mnoge djake siromašnog materijalnog stanja. Tako je, naprimjer, izdržavao ing. Vasu Vukovića, agronoma. Oni su ga školovali u srednjoj školi, a možda i na fakultetu. Kod njih je stanovao.

Ilija Ljubibratić učestvovao je u političkom životu Banje Luke. Nije mi poznata njegova politička pripadnost, ali znam da je bio nacionalista kao i svi banjalučki trgovci. Pretpostavljam da je bio radikal.

Djordjo Stričević imao je trgovinu u Gospodskoj ulici u zgradi sa kubetom na samom uglu ulice koja je vodila prema Domu "Nada". Sinovi su mu bili: Sveto (viši finansijski činovnik), Branko (radio je u trgovini) i Milorad (trgovac, oženjen sestrom Vlade Vukovića).

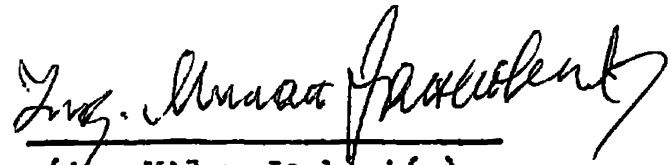
Sa Vladom Vukovićem i Vojom Djordjevićem sastajao sam se u to vrijeme skoro svaki dan. Bili smo nerazdvojni drugovi, a i djaci Velike realke. U periodu školske 1933/14. godine pravili smo planove kako da ubijemo bogate trgovce, a među njima Poljokana i druge. Bila su ovo samo mječačka maštanja jer smo stvorili neku vrstu ubjedjenja da su za sve društvene nepravde krivi trgovci koji pljačkaju narod. U našim su se glavama rojile misli i shvatanja da u društvu postoje socijalne nepravde, da su na jednoj strani bogati, a na drugoj strani siromašni. Za takvo su stanje po tadašnjem našem mišljenju bili najviše trgovci koji na narodu zaradjuju.

Stričević je trgovao kolonijalnom robom, špecerajem. Spadao je među najbolje i najbogatije trgovce. Njegova trgovina i trgovačka radnja Save Milanovića smatrane su najboljim i najuredjenijim. Savo Milanović imao je 4 sina i jednu kćerku: Niko, Savo (držao je mesnicu), Simo (moj školski drug, kas-

nije apotekar u Beogradu), Vlado (vlasnik bioskopa) i Staka (udala se za ljekara u Požarevac).

Niko Milanović držao je zajedno sa ocem trgovačku radnju. Savo je držao očevu mesnicu neposredno kraj očeve trgovine u današnjoj ulici Sime Šolaje. Milanovići su bili veoma bogati jer su objekti i zemljišta od Narodne banke pa sve do današnjeg kina "Kozara" bili u njihovom vlasništvu. Gdje je nekada bila mesnica Milanovića i danas se nalazi mesnica nekog preduzeća. Gdje je nekada bila trgovina (na samom uglu) i sada se nalazi trgovačka radnja. Sve u svemu, porodica je bila veoma bogata. Držali su i bioskop.

12. februar 1975. godine
Banja Luka

(ing Milan Janković)